

forming the need for continuous professional self-education and self-improvement, as well as familiarization with advanced professional and innovative experience. It is determined that an important component of improving the professional competencies of future computer science specialists during industrial practice is the active involvement of future specialists in applied project activities. It is substantiated that improving the professional competencies of future computer science specialists in the field of information technologies during industrial practice is achieved through systematic and thorough practical training.

Key words: *higher education institution, educational process, information technology industry, training of computer science specialists, information technology, professional competence, future computer science specialists, industrial practice.*

УДК 37.013:159.947:355.58

Наталія Коваленко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ORCI ID 0000-0003-2854-2461

DOI 10.24139/2312-5993/2025.02/547-558

ТРАВМОІНФОРМОВАНА ПЕДАГОГІКА: ПЕДАГОГІКА ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Стаття є другою з серії трьох статей, які розкривають процес розробки, особливості змісту і впровадження курсу «Травмоінформована педагогіка». Дане дослідження розкриває необхідне і невідкладне завдання включення в структуру освітніх професійних/наукових програм галузі знань А Освіта, спеціальностей А4 (014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)), А2 (012 Дошкільна освіта), А3 (013 Початкова освіта) змісту травмоінформованого підходу в освіті шляхом розширення наявних обов'язкових освітніх компонент/введення нових, з метою підготовки майбутніх вчителів до роботи з дітьми що зштовхнулися з війною та попередження емоційного вигорання педагогічного складу шкіл та університетів. В дослідженні висвітлено зміст курсу «Травмоінформована педагогіка» та особливості його впровадження в освітній процес в умовах війни з метою формування професійної компетенції майбутнього вчителя (психологічної, емоційно-етичної компетенції) відповідно до положень професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024).

Ключові слова: *травмоінформований підхід, травмоінформована педагогіка, психолого-педагогічна підготовка вчителя, навчальна дисципліна «Педагогіка», професійні компетенції вчителя, психологічна компетентність вчителя, емоційно-етична компетентність вчителя.*

Постановка проблеми. Освітня система України виявила свою стійкість, відновлюваність і готовність витримувати виклики четвертого року війни. Російські війська цілеспрямовано руйнують заклади освіти, що спричиняє екстремальні умови освітнього процесу. Відповідно до даних проєкту «Saveschools» створеного Міністерством освіти і науки України, який надає оперативну інформацію про кількість руйнувань, завданих українським закладам освіти внаслідок нападу Росії на Україну, станом на 15.06.05.2025 в Україні 4063 закладів освіти

постраждали від бомбардувань та обстрілів, 387 з них зруйновано повністю. У Сумській області зруйновано 17 закладів (2 дитячі садки, 11 шкіл, 2 ЗП(ПТ)О, 2 заклади позашкільної освіти) та пошкоджено 217 (58 дитячих садочків, 107 шкіл, 12 ЗП(ПТ)О, 12 ЗФПО, 2 ЗВО, 2 заклади спеціалізованої, 24 позашкільної освіти).

Вищезазначені умови та інші виклики війни спричиняють травматичні переживання, емоційну напругу та стресові виклики різної складності для учасників освітнього процесу. За результатами нашого дослідження, проведеного у квітні 2025 року з використанням скринінгового тесту симптомів посттравматичного стресового розладу (PTSS-10), 28% вчителів з 86 опитаних мали різні появи і частоту проявів симптомів ПТСР. Разом з потребою в психологічному відновленні освітян, педагогічна практика, що враховує травму, може запобігти ретравматизації і пом'якшити деякі наслідки ранньої травми та захистити від подальшої віктимізації.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка має ефективні інструменти для підготовки вчителів з 1924 року. Університетська педагогічна освіта в умовах надзвичайних ситуацій для шкільної освіти в умовах надзвичайних ситуацій потребувала змін і інтеграції психотерапевтичних концепцій, практичних інструментів в професійну психолого-педагогічну підготовку майбутнього вчителя до роботи з учнями які зустрілись з війною.

Аналіз актуальних досліджень. Огляд існуючої літератури з впровадження травма інформованого підходу в підготовку майбутніх вчителів проводився переважно за ключивими словами: «травма», «травма-поінформований» (підхід), та «травма-обґрунтована» (педагогіка). Особливий акцент було зроблено на перетині означених ключових слів з такими словами, як: «майбутній вчитель», «школа» та «травма», «резильєнтність». Початковий пошук обмежувався останніми п'ятью роками. Аналіз джерел зазначив недостатність розробки означеного напрямку в українському науковому просторі та практиці роботи закладів вищої освіти, які мають освітні професійні програми підготовки вчителів з урахуванням травми війни і реалізації курсів в період пролонгованої дії травматичної події.

Травмоінформована педагогіка має значення для дітей так і для самих вчителів. Так, сенс роботи з учнями, які постраждали від травми вчителі (Brunzell, 2022) вбачали в наступному: по-перше, покращуючи власне благополуччя завдяки особистому використанню стратегій

практики, враховуючи травму; по-друге, інтегруючи стратегії, враховуючи травму, у свою педагогіку для ефективнішого залучення учнів до навчання. Таким чином, покращуючи психічне здоров'я дітей, зміст ТІП може сприяти збереженню кадрів освітніх установ та їх психічному здоров'ю. Збільшення змістовності роботи для вчителів, які працюють з учнями, які постраждали від травми, має багатообіцяючі наслідки (Brunzell, 2022) для професійного розвитку вчителів та сталості робочої сили в школах, які переживають високий рівень плинності кадрів та вигорання вчителів в результаті впливу негативної поведінки учнів на вчителів.

Травма-орієнтована педагогіка визнає дитячу травму та її вплив на поведінку, здоров'я та здатність учнів до навчання, гармонійних теплих стосунків (Reddig, 2022; Tykha, 2025). В змісти курсів важливе місце займають принципи травмоорієнтованого викладання та навчання (Карелло, 2022). Зміст курсів інтегрує різні психотерапевтичні напрями. Так, наприклад, трансформаційний потенціал експресивного письма другою мовою як терапевтичного інструменту для розвитку стійкості серед українських студентів, які вивчають англійську мову та постраждали від війни, що триває. Парадигма письмового емоційного розкриття (WED) Пеннебейкера та Білла (1986) та принципи травмоорієнтованого викладання та навчання (TITL) Карелло (2022) використовуються як основи для полегшення втручання практик експресивного письма. Залучення членів місцевої громади (Lewinski, 2025), щоб підготувати майбутніх вчителів з більшим зв'язком з місцевими громадами, в яких вони будуть викладати розглядають як потенціал в означеному напрямі.

Важливим аспектом травмоінформованої підходу в освіті в дослідженнях підкреслено стосунок між педагогами і дітьми (Arbour, 2023). Використовуючи травма-орієнтовану педагогіку, вчителі можуть допомогти дітям, які пережили травму, розвинути стійкість (Reddig, 2022). Емпатична поведінка вчителів, підтримка щодо особистих та соціальних ситуацій, а також емоцій студентів також підвищує мотивацію учнів до навчання, полегшуючи їм активну участь у навчанні, тим самим зменшуючи їхній стрес (Arbour, 2023).

Аналіз наведених ресурсів говорить що досвід інтеграції психотерапевтичного знання в психолого-педагогічну підготовку майбутнього вчителя є обмеженим і потребує спеціального дослідження можливостей адаптації найкращих практик з урахуванням українського освітнього контексту. **Метою проведеного дослідження**

стала розробка курсу за вибором «Травмоінформована педагогіка» для освітніх професійних/ програм галузі знань А Освіта, спеціальності А4 (014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)) з метою впровадження травмоінформованого підходу в освіті та з метою підготовки майбутнього вчителя до роботи з дітьми що зштовхнулися з війною; курсу підвищення кваліфікації для вчителів «Травмоінформована педагогіка: педагогіка зростання для освіти в надзвичайних умовах», всеукраїнського вебінару «Травмоінформована педагогіка» для викладачів освітніх програм педагогічних спеціальностей, вебінарів для студентів педагогічних спеціальностей «Травмоінформована педагогіка».

Розробка змісту курсу «Травмоінформована педагогіка» ґрунтувалась на змісті означених курсів, включала психоедукацію щодо нейропсихологічного підґрунтя резильєнтності, стресу (гострого, довготривалого, тригерів, флешбеків тощо) проте потребувала відповідей на особливі питання спричинені війною, збереження освітнього процесу протягом повітряних тривог, бомбувань, втрат, переселень, загроз, невизначеності майбутнього.

Завдання дослідження полягали у тому щоб визначити ефективні підходи, принципи, психотерапевтичні техніки, та можливості їх інтеграції в зміст навчальної курсу «Травмоінформована педагогіка» та створення окремого курсу за вибором для майбутніх вчителів, курсу підвищення кваліфікації для вчителів та майстеркласу з впровадження елективного курсу для НПП що викладають на освітніх програмах спеціальності 014 Середня освіта (за переметними спеціальностями).

Методи дослідження. Для досягнення мети було використано відповідні методи психолого-педагогічного дослідження: теоретичний аналіз концепцій та практик різних напрямів травмоінформованої психотерапії, можливості їх інтеграції до навчальної дисципліни «Педагогіка». Джерельною базою дослідження стали результати пошуку в наукометричних і наукових базах (Web of Science (WoS), Elsevier's Scopus і Google Scholar, база наукової періодики Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського) за такими ключовими словами: «педагогіка», «позитивна транскультуральна психотерапія», «професійна компетентність вчителя».

Виклад основного матеріалу. Стаття розкриває необхідне і невідкладне завдання включення в структуру освітніх професійних/наукових програм галузі знань А Освіта, спеціальностей

A4 (014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)), A2 (012 Дошкільна освіта), A3 (013 Початкова освіта) змісту травмоінформованого підходу в освіті шляхом розширення наявних обов'язкових освітніх компонент/введення нових, наприклад «Травмоінформована педагогіка», з метою підготовки майбутнього вчителя до роботи з дітьми що зіштовхнулися з війною та попередження власного емоційного вигорання.

Byron B., Mays I. (2023) пропонують систему рекомендацій щодо посилення педагогіки, що враховує травму: 1) розробити інституційну основу для врахування положень травмоінформованого підходу на різних рівнях освітнього закладу; 2) підтримувати навчання як необхідну умову психологічної стабільності і відчуття безпеки учнів. Запрошувати, але не вимагати від учнів ділитися як вони почуваються в ключові моменти (навіть коли контент сам по собі навряд чи засмучує); 3) відкритість інституцій щодо своїх дій та рішень; 4) культивувати «простори» та можливості в класі, де учні можуть спільно творити та зосереджуватися на співбутті та благополуччі; 5) зосередитися на розвитку систем взаємодопомоги для маргіналізованих груп населення; 6) надати учням можливість приймати найкращі можливі рішення для себе та щодо свого навчання, розвиваючи гнучкість; 7) зміцнювати та підтримувати довіру з учнями та людьми, з якими заклад співпрацює. Це може включати взаємодію із зацікавленими сторонами та членами громади; 8) роз'яснювати «чому» важливим є виконання завдань та доручень разом, щоб покращити ясність та прозорість завдань та вправ; 9) брати на себе відповідальність за довгу історію ігнорування того факту, що багато учнів, які прийшли до школи навчатися, вже мали страждання з причини того чи іншого впливу (родинна чи трансгенеративна травми та негаразди); 10) створювати культуру, яка цінує та поважає гідність і права усіх людей, і це справді сприяє інклюзивності та приналежності; 11) зменшити фокус інформації і створити передбачувані структури, що допомагають керувати інформаційним перевантаженням, зменшувати невизначеність та покращення когнітивних функцій через втручання у розвиток стійкості, такі як ігрова стійкість; 12) створити та посилити методи комунікації, що сприяють саморегуляції, як-от методи деескалації, психологічна перша допомога та ненасильницьке спілкування; 13) демонструвати безумовну позитивну повагу. Це важливо для допомоги тим учням, які пережили травму, відновити

відчуття себе; 14) уникати романтизацію травматичних нормативів чи натяків на них. Це може призвести до порушення регуляції для тих, кого запрошують поділитись історією травм без забезпечення відповідного середовища або належної підтримки.

Впровадження травмоорієнтованого підходу кафедрою педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, як відповідь на повномасштабне вторгнення російської федерації реалізовувалось завдяки таким формам: онлайн-семінари для студентів, викладачів та лекторів; включення окремих модулів з травмоорієнтованої педагогіки для студентів до змісту обов'язкової дисципліни «Педагогіка». Наступним кроком стали: розробка вибіркової дисципліни «Травмоорієнтована педагогіка»; розробка підручника «Школа і війна: психологічні техніки для освітнього процесу».

Впровадження травмоорієнтованого підходу кафедрою педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, стало можливим у рамках проекту «Транснаціональні рішення для підготовки вчителів до роботи з дітьми, які зустрілись з війною», який був підтриманий спеціальним конкурсом програми академічної мобільності «JESH-Україна» (Спільний проект з підвищення кваліфікації в науці та гуманітарних наук Австрійської дослідницької асоціації та Австрійської академії наук 22.06 - 22.08.2022) і який реалізовувався на кафедрі психології розвитку та освіти Віденського університету. За результатами цього проекту було розроблено посібник: «Школа і війна: психологічні техніки для навчального процесу: програма психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів до роботи з дітьми, які пережили війну». Продовження дослідження стало можливим у рамках проекту «Транснаціональні рішення для впровадження травмоорієнтованого підходу до організації освітнього процесу у воєнний час», реалізованого за підтримки Фонду порятунку вчених Інституту міжнародної освіти (США).

З метою визначення запитів вчителів та діагностики їх психологічного стану було проведено дослідження викликів та запитів вчителів і студентів (Коваленко, 2025). Результати дослідження стали основою для розробки змісту: 1) всеукраїнського курсу підвищення кваліфікації для вчителів «Травмоінформована педагогіка: педагогіка відновлення і зростання для освіти в надзвичайних умовах»; 2) всеукраїнського вебінару для студентів вчителів за змістом дисципліни «Травмаінформована педагогіка»; 3) всеукраїнського вебінару щодо

рекомендації впровадження цього курсу «Травмаінформована педагогіка» для викладачів закладів вищої освіти, що готують вчителів.

Означені курси і вебіари включали зміст наступних 3 модулів: Модуль 1. Практичні інструменти емоційного відновлення для викладачів, студентів та учнів; Модуль 2. Нейробиологія травми та стійкості; Модуль 3. Травмаінформований підхід в освіті.

Перший модуль курсу містив практичні інструменти емоційного відновлення для викладачів, студентів та учнів і включав: вправи для зниження поточної стресової реакції, методи психологічної першої допомоги (протокол «6С», ізраїльський протокол першої допомоги дітям), ресурси для посттравматичного зростання, ресурсно-орієнтована модель подолання стресу (BASIC Ph), емоційна грамотність.

Вчителі визначили власний емоційний стрес (84%) та емоційний стрес своїх учнів (63%) як виклик. Водночас 96% вчителів вважали, що було б добре систематично приділяти час емоційній стабілізації себе та своїх учнів у навчальному процесі, але не мали на це часу. Водночас (82%) опитаних респондентів визначили потребу в навчанні методам емоційної стабілізації. Результати опитування студентів другого курсу виявили необхідність опанування техніками стабілізації (63%), розуміння впливу тривалого та гострого стресу на когнітивні процеси студентів (52%) та їх врахування в освіті. Виявлені потреби у змісті курсу знайшли відображення у першому модулі курсу TIR. Перший модуль також підкреслює різницю між підходами та методами самопомоги та допомоги в ситуаціях гострого стресу та тривалого стресу. Ґрунтуючись на означених викликах до курсу були включені вправи для зниження поточної стресової реакції, методи психологічної першої допомоги (протокол «6С», ізраїльський протокол першої допомоги дітям). Розглядаючи здатність використовувати ресурси для адаптації до негараздів, життєво важливою навичкою важливим було актуалізувати та спрямувати учасників на пошук нових ресурсів протягом курсу. Для подолання травматичного досвіду важливо зосередитись на сильних сторонах та досвіді стійкості, досвіді долаття складних життєвих ситуацій.

Другий модуль «Нейробиологія травми та стійкості» включав такі питання: нейропсихологія стресової реакції; функція лімбічної системи (тригери та флешбеки); мануальна модель структури мозку (Даніель Сігел); регуляція біохімії гормонів, що впливають на почуття та емоції, наукове обґрунтування методик. Цей модуль передбачав розкриття

науково обґрунтованої основи психологічних методик. Дослідження ефективності впровадження посібника «Школа та війна» показало, що 67% учасників курсу вважали методики ефективними під час курсу, і водночас лише 23% продовжували використовувати їх після курсу (через 2 місяці після курсу) для самодопомоги та допомоги студентам, оскільки не довіряли їм. Тому курс представляє модуль, що розкриває нейропсихологічні аспекти гострого та тривалого стресу, основи лімбічної системи (роль мигдалини в обробці страху та інформації, поява тригерів та флешбеків; формування гормональної реакції на події та її прояви) збудження емоцій; основи полівагальної теорії; фізіологічні основи запропонованих методик. Модуль 2 включає вивчення основ теорії емоцій. Підхід емоційної регуляції в курсі полягає у зміщенні обробки травматичних спогадів від фрагментованого та лімбічного домінування до більш організованої та префронтальної обробки (зміна від наративних та емоційно-орієнтованих втручань до когнітивно-орієнтованих втручань).

Третій модуль «Травмоінформований підхід в освіті» містив важливі висновки для для освітян: 6 принципів травмоінформованої педагогіки, травмочутливий контент в освітньому процесі, шкільне/класне середовище прийняття та приналежності (теорія прив'язаності, теорія об'єктних відносин), інструментарій травмоінформованого підходу.

Особлива увага в дослідженні та, відповідно, в змісті курсу була приділена вивченню впливу війни на навчання учнів. Так, 62% вчителів зазначили, що внаслідок війни мотивація учнів до навчання не знизилася; водночас 74% вчителів зазначили, що спостерігають, що учні почали дещо гірше запам'ятовувати, аналізувати та міркувати. Зміст курсу відображав загальні 6 принципів травмоорієнтованої педагогіки та конкретні методичні рекомендації у змісті третього модуля: менші обсяги нового навчального матеріалу, ретельно підібраний навчальний зміст, без можливих тригерів; часте повторення матеріалу, толерантне виправлення помилок, підтримуюче ставлення вчителя, робота в парах/групах, збережені ритуали мирного життя в шкільному режимі, систематична перевірка успішності.

Особливу увагу було зосереджено на аналізі педагогічного стосунку, як підтримуючої системи для дітей і вчителів в період викликів і невизначеності. Педагогічний стосунок розглядався з огляду на концепцію теорії прив'язаності Д.Боулбі, який визначив важливість

надійного, передбачуваного, безпечного, уважного контакту, прийняття опікуном/батьком/близькою людиною в ранньому дитинстві і в стресових ситуаціях.

Хотілося б зазначити деякі критичні моменти, пов'язані зі змістом цього курсу. Перш за все, курс призначений для вчителів, викладачів освітніх програм університету та майбутніх вчителів – студентів педагогічних спеціальностей. Комплексність цільової аудиторії дозволила: глибше і оперативно розуміти вимоги освітнього процесу, динамічно вносити зміни до змісту курсу завдяки залученості викладачів університетів та закласти основу для майбутнього освітнього процесу – впроваджувати зміст курсу для студентів та викладачів вищих навчальних закладів.

Другим критичним моментом є структура зустрічей / майстер-класів для викладачів / занять для студентів, яка побудована як «сендвіч» і має 3 частини: практика, яку вчитель міг би використовувати в навчальному процесі для себе та для дітей (30 хвилин); теорія (30 хвилин), до цього я повернуся пізніше; практика (30 хвилин) – важлива частина, яка включала психотерапевтичні практики групової роботи для зниження емоційної напруги від тривалого стресу, опрацювання травматичного досвіду.

Висновки. Отже, за результатами курсу, вчителі продемонстрували вищу готовність (на 33%) надавати допомогу учням у періоди гострого стресу, а на 25% враховувати наслідки тривалого стресу. За результатами курсу, у 23% вчителів спостерігалася позитивна динаміка зміни мотивації до використання стабілізуючих методик з зовнішньої (шкільні інструкції) на внутрішню (розуміння нейропсихологічних основ методик, позитивні зміни в емоційному стані дітей).

Програма забезпечила вищий рівень готовності студентів до педагогічної практики та ефективність самодопомоги, 62% викладачів педагогічних університетів виявили зацікавленість у впровадженні зазначеного змісту курсу у власній роботі.

Разом з тим важливо зазначити, що реалізація програми під час бойових дій вимагає уваги до тригерних факторів самих учасників, включення комплексу технік зниження емоційної напруги та опрацювання травматичного досвіду в поєднанні з психоосвітою. Невід'ємною складовою впровадження травмоінформованого підходу є опрацювання власного травматичного досвіду майбутніх вчителів,

зниження емоційної напруги і тривожності в відповідних психотерапевтичних вправах і техніках.

Педагогіка є наукою про навчання і виховання. Травмоінформована педагогіка передбачає врахування в процесах навчання і виховання наслідків травматичного досвіду дітей і вчителів. Особливе місце в змісті ТІП займає саме інформування про травму. Тому підсумовуючи хотілось би зазначити ключові моменти змісту та організації курсу ТІП: 1. *Зміст курсу ТІП* включав: практичні інструменти емоційного відновлення для викладачів, студентів та учнів; нейробіологію травми та стійкість; травмоорієнтований підхід в освіті. Змістовим фактором, що визначив ефективність курсу, була нейробіологічна основа стресу, яка забезпечила довіру вчителів до технік стабілізації, озволила побачити причинно наслідкові зв'язки і, як наслідок, активніше використовувати техніки для дітей і себе. 2. *Структура семінарів* складалася з трьох 30-хвилинних частин, які включали: 1) практику, яку вчитель міг би використовувати в освітньому процесі для себе та для дітей; 2) теорію модулів; 3) психотерапевтичні практики групової роботи для зниження емоційного напруження від тривалого стресу та опрацювання травматичного досвіду. Вчитель, який працює чвертий рік в умовах довготривалого стресу і періодичних ситуацій гострого стресу потребує опрацювання власного травматичного матеріалу. Тому особливого значення в курсі було надано психотерапевтичним практикам.

Ідея курсу схожа на інструкції дій при надзвичайних ситуаціях в літаку: спочатку кисневу маску дорослий вдягає собі, потім дитині. Так само ідея курсу полягала в тому щоби надати психологічну, психотерапевтичну, соціально-емоційну підтримку вчителям, щоб вони володіли навичками самотурботи про психічне здоров'я, були готові підтримувати учнів в освітньому процесі.

Також ідея курсу не передбачала перетворити педагогів на психологів, ідея полягає в тому щоб формувати в освітян культуру турботи про психічне ментальне здоров'я у воєнний і поствоєнний час, формувати готовність майбутніх вчителів бути прикладом для учнів в збереженні психічного здоров'я, тим самим зберігаючи важливий баланс задоволення потреб «брати- давати», який попережає вигорання що так можливе особливо в період військових дій. **Перспективи подальших досліджень** вдосконалення та наповнення курсу іншими психотерапевтичними техніками.

ЛІТЕРАТУРА

- Arbour, Megan & Walker, Kelly & Houston, Jane. (2023). Trauma-Informed Pedagogy: Instructional Strategies to Support Student Success. *Journal of Midwifery & Women's Health*. 69. 10.1111/jmwh.13539.
- Bitanhirwe, Byron & Imad, Mays. (2023). Gauging trauma-informed pedagogy in higher education: a UK case study. *Frontiers in Education*. 8. 10.3389/educ.2023.1256996.
- Bössmann, U., Remmers, A. (eds.) (2024). *Positive Psychodynamic Psychotherapy: A Manual*, Wiesbaden: WAPP Press. 391 p.
- Brunzell, Tom & Waters, Lea & Stokes, Helen. (2022). Teacher Perspectives When Learning Trauma-Informed Practice Pedagogies: Stories of Meaning Making at Work. *Frontiers in Education*. 7. 852228. 10.3389/educ.2022.852228.
- Ignatovych, O., Ivanova, O., & Ivanova, Y. (2023). Positive psychotherapy in the psychological support of teachers: restoration of the integrity of the personality. *Psychological journal*, 9(6), 16–24. <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.6.2>
- Carello, J. (2022). *Using trauma-informed principles to support college students in distress*.
- Lewinski, Kimberly & McLaurin, Trent & Herr-Perrin, Ashley. (2025). Practice What You Teach: Trauma-Informed Pedagogy Through Experiential Learning. *Transformative Social Impact: A Journal of Community-Based Teaching and Research*. 1. 10.70175/socialimpactjournal.2025.1.1.10.
- Reddig, Nicole & VanLone, Janet. (2022). Pre-Service Teacher Preparation in Trauma-Informed Pedagogy: A Review of State Competencies. *Leadership and Policy in Schools*. 23. 1-12. 10.1080/15700763.2022.2066547.
- Tykha, Uliana. (2025). Fostering resilience in higher education: exploring trauma-informed pedagogy through expressive writing practices. *Journal of Learning Development in Higher Education*. 10.47408/jldhe.vi35.1329.
- Бойлан, М., Трулав, Л., Пірс, С., О'Браєн, С., Шихан, Х., Коуелл, Т. та Лонг, Е. (2023) «Розробка педагогічної освіти з урахуванням травматичного досвіду в Англії». *Лондонський огляд освіти*, 21 (1), 29. DOI: <https://doi.org/10.14324/LRE.21.1.29> (Boylan, M., Truelove, L., Pearse, S., O'Brien, S., Sheehan, H., Cowell, T. and Long, E. (2023) 'Developing trauma-informed teacher education in England'. *London Review of Education*, 21 (1), 29. DOI: <https://doi.org/10.14324/LRE.21.1.29>).
- Коваленко, Н. (2024). Методологічні засади інтеграції положень позитивної транскультуральної психотерапії в змісті підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (140), 11-22. DOI 10.24139/2312-5993/2024.06/011-022 (Kovalenko, N. (2024). Methodological principles of integrating the provisions of positive transcultural psychotherapy into the content of future teacher training. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 6 (140), 11-22).
- Коваленко, Н. (2025). Емпіричне підґрунтя розробки змісту курсу «Травмоінформована педагогіка». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (141), 528-541. (Kovalenko, N. (2025). Empirical substance of developing the content of the course "Trauma-informed pedagogy. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 1 (141), 528-541)

SUMMARY

Kovalenko Nataliya. Trauma-informed pedagogy: pedagogy of growth in emergencies.

Formulation of the problem. Russian troops are purposefully destroying educational institutions, which causes extreme conditions for the educational process. According to the data of the "Saveschools" project created by the Ministry of Education and Science of Ukraine, as of 06/15/2025, 4063 educational institutions in Ukraine were affected by bombing and shelling, 387 of them were completely destroyed. The above conditions and other challenges of the war cause traumatic experiences, emotional tension and stressful challenges of varying complexity for participants in the educational process.

The aim of the research was to develop an elective course "Trauma-Informed Pedagogy" for educational professional/knowledge programs of the field of knowledge A Education, in order to prepare future teachers to work with children who have encountered war; a course of advanced training for teachers, an all-Ukrainian webinar for teachers of educational programs of pedagogical specialties, webinars for students of pedagogical specialties. **Research methods:** To achieve the goal, appropriate methods of psychological and pedagogical research were used: theoretical analysis of concepts and practices of various areas of trauma-informed psychotherapy, the possibility of their integration into the academic discipline "Pedagogy". The source base of the study was the results of a search in scientometric and scientific databases (Web of Science (WoS), Elsevier's Scopus and Google Scholar, the database of scientific periodicals of the V.I. Vernadsky National Library of Ukraine) for the following keywords: "pedagogy", "positive transcultural psychotherapy", "professional competence of a teacher". **Research Results and conclusions:** 1. The content of the TIP course included: practical tools of emotional recovery for teachers, students and pupils; neurobiology of trauma and resilience; trauma-oriented approach in education. The content factor that determined the effectiveness of the course was the neurobiological basis of stress, which ensured teachers' trust in stabilization techniques, allowed them to see cause-and-effect relationships and, as a result, to more actively use the techniques for children and themselves. 2. The structure of the seminars consisted of three 30-minute parts, which included: 1) practice that a teacher could use in the educational process for himself and for children; 2) module theory; 3) psychotherapeutic practices of group work to reduce emotional tension from prolonged stress and process traumatic experiences. **Prospects for further research** to improve and supplement the course with other psychotherapeutic techniques.

Key words: trauma-informed approach, trauma-informed pedagogy, psychological and pedagogical training of teachers, academic discipline "Pedagogy", professional competencies of teachers, psychological competence of teachers, emotional and ethical competence of teachers.